

Aleksis Kiven taudinkuva

■ Anssi Sinnemäki

Julkaisin viime talvena *Vastakirja*-nimisen kirjoituskokoelman (*Vastakirja eli miten lapset syövät vallankumouksensa*). Kirjassa on pitkälti toistasataa eriaiheista, -pituista ja -tasoista artikkeleita: muistelmia, henkilökuvia, esseitä, anekdootteja. Oma suosikkini juttujen joukossa on sivun mittainen ”Aleksis Kiven arvoitus”. Pohdin siinä Aleksis Kiven viimeisten vaiheiden arvoitusta eli tutkijoita kautta aikojen askarruttanutta kysymystä siitä, mistä johtui Kiven sekä psyykinen että fyysinen romahdus. Arvelin keksineeni varteenotettavan idean arvoituksen ratkaisuksi.

Varhainen diagnoosi oli August Ahlqvistin teilausten aiheuttama ”loukattu kirjailijankunnia”. Kalle Achté (*Syksystä jouluuun, Aleksis Kivi psykiatrin silmin*, 1984) sulkee pois useita hypoteeseja, kuten kupan, ja päätyy siihen, että taudinkuva oli klassinen skitsofrenia. Esko Rahikainen puolestaan (*Impivaaran kaski, Aleksis Kivi kirjallisuutemme korvenraivaajana*, 2009) kohdistaa katseensa Kiveä Lapinlahden sairaalassa hoitaneisiin lääkäreihin Hjeltiin ja Saelaniin, joiden puoskarimenetelmät jouduttivat Kiven tuhoutumista.

Oma kontribuutioni oli havainto, että Kiven taudinkuva noudattaa yllättävän tarkasti nopeasti etenevän Alzheimerin taudin oireyhtymää. Ainakin maallikon silmälle kuvaukset Kiven viimeisistä vaiheista täyttävät huomattavan osan taudin tunnusmerkeistä. Tähän voi päätyä, kun yhdistää Kiven viimeisistä vaiheista eri lähteistä ilmenevän tiedon kuvauksiin Alzheimerin taudin etenemisestä (ks. esim. <http://alzheimerinfo.fi/>).

Tuskin oli painomuste ennättänyt kuivua *Vastakirjan* sivuilta, kun juutuun katsomaan television Teema-kanavalta borrelioosiaiheista ohjelmaa. Valpastuin, kun puheeksi tuli myös Aleksis Kiven kuolinsyy. Ylen ohjelmaa käsittelevästä saitista kävi ilmi, että Anne Pitkäranta ja Erkki

Hopsu olivat julkaisseet vuonna 2001 artikkelin aiheesta ”Kuoliko Aleksis Kivi borrelioosiin?” (*Lääkärilehti* 2001; 56(44): 4536–4537.)

Nämä korva-, nenä- ja kurkkutautien specialistit avaavat artikkelinsa: ”Uteliaisuutemme on herättänyt kansalliskirjailijamme Aleksis Kiven kohtalo. Vaikka hänen sairaudestaan on esitetty lukuisia erilaisia käsityksiä, varmaa tietoa hänen kuolemansyystään ei kuitenkaan ole. Rohkenemme esittää oman näkemyksemme asiasta.”

Kirjoittajat toteavat seuranneensa kiinnostuneina lääketieteen historian uudelleen kirjoittamista joidenkin merkkihenkilöiden kohdalla. Esimerkiksi Oscar Wilden kuolemansyynä pitkään pidetty kuppa näyttääkin todellisudessa olleen kroonisen välikorvantulehduksen aivo-peräinen komplikaatio. Ironista on, että Wilden isää on pidetty modernin korvakirurgian pioneerina.

Pitkäranta ja Hopsu olettavat, että Aleksis Kiven taudin taustalla oli joskus kenties jo nuorena saatu piilevä infektio. Korvaspesialisteina he kiinnittävät muun muassa huomiota Kiven ilmeisesti kärsimään korvien suhinaan. Tutkijat sulkevat pois monia jo aiemmin esitettyjä ja kumottuja oletuksia, kuten erityyppiset mielisairaudet, alkoholismien ja aivokupan. Heidän epäilyksensä kallistuvat infektiotaudin suuntaan: ”Yksi mahdollisuus voisi olla borrelia-tauti.”

Borrelia tarttuu punkin välityksellä. ”Met-sän poikaa” miellytti erityisesti ketunpyynti, ja punkin kantajina toimivat pienet ja keskisuuret nisäkkäät. Borreliatartunta olisi siten ollut hyvin mahdollinen. Borrelian kliininen taudinkuva vaihtelee huomattavasti. Kiven oireiden varhaisvaiheissa on ainakin mainintoja ankarasta päänsärystä, laihtumisesta, ihottumasta, heikotuksesta, sydänoireista ja epäsuorasti epäily myös korvien soimisesta.

Neuroborrelioosiin kuuluu aivosairausperäisiä psyykkisiä häiriöitä, kuten sanojen muistamisvaikeutta, ärtyvyyttä, mielialavaihteluita, vilunpuistatuksia, unihäiriöitä ja virtsarakon häiriöitä. Näitä kaikkia oireita oli tiettävästi myös Kivellä loppuvaiheessa. Lapinlahteen siirron syynä arveltu psykoottisuus infektion jälkeen sopisi myös hyvin neuroborrelioosin taudinkuvaan. Tutkijoiden mielestä Kivestä jäljelle jäänyt oirekuvaus muistuttaa kaiken kaikkiaan suuresti neuroborrelioosin myöhäisvaihetta.

Mainittakoon, että psykiatri Lauri Saarnio totesi jo vuonna 1946, että Kiven eräät oireet viittaavat mahdolliseen elimellistä laatua ole-

vaan aivosairauteen. Saarniokin sulki pois kupan aiheuttaman aivotaudin, mutta – toisin kuin Achte – myös skitsofrenian (ks. *Duodecim* 1946: 940–953).

Pitkärannan ja Hopsun päättely on maallikosta vakuuttavan tuntuista. Kauan sitten edesmenneestä potilaasta tiedetään kuitenkin melko vähän, eivätkä kirjoittajat tietenkään esitä varmoja väitteitä. Arvoitus jää avoimeksi. Toivon, että joku spesialisti testaisi vielä Alzheimerhypoteesinkin olemassa olevan tiedon pohjalta.

Kirjoittaja on filosofian maisteri ja kirjallisuuskriitikko.

TIETEEN PÄIVÄT® VETENSKAPSDAGARNA

Tieteen päivät Lapin yliopistolla 9.–10.9.2011

Arktinen arki – Tieteen päivät Rovaniemellä on suurelle yleisölle suunnattu, Lapin yliopiston tieteenaloja luotaava tiede- ja taidetapahtuma, jossa eri alojen tutkijat kertovat laaja-alaisesti tieteestä, tutkimuksesta ja taiteesta.

Tieteen päivien teemana on arki kaikkine ulottuvuuksineen. Päivien ohjelmassa on luentoja, keskusteluita ja väittelyitä. Päivillä pohditaan mm. tieteen hyödyllisyyttä, työn tulevaisuutta, tieteen ja arjen kohtaamista, arjen koreografiaa sekä ilmaston muutoksen ja uskonnon vaikutusta arkeen. Päivien lopuksi kysytään, tarvitaanko taidetta.

Tapahtuman ohjelma on koottu Helsingin Tieteen päivien ohjelmakokonaisuuksista. Tapahtuman järjestämisen Rovaniemellä mahdollistaa Suomen Kulttuurirahaston ja Tieteen tiedotus ry:n taloudellinen tuki.

Tapahtuma on kaikille avoin ja se järjestetään Rovaniemi-päivien yhteydessä perjantaina 9. syyskuuta 2011 ja lauantaina 10. syyskuuta 2011. Ensimmäisen päivän ohjelma toteutetaan Lapin yliopistolla ja toisen päivän ohjelma Arktikumissa.